

China in verandering

Balans en toekomst van de hervormingen

onder redactie van

Woei-Lien Chong

&

Tak-Wing Ngo

redactionele assistentie

Hung-Wah Lam

 Parthenon
Almere

Uitgeverij Parthenon
Eikenstraat 39
1326 AG Almere
parthenon@xs4all.nl
www.uitgeverijparthenon.nl

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan, dient men de wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorrecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in readers en andere compilatiewerken dient men zich tot de uitgever te wenden.

© 2008 W.-L. Chong en T.-W. Ngo. Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbenden.

© 2008 W.-L. Chong en T.-W. Ngo. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission in writing from the proprietors.

OMSLAG: Löss *grafisch ontwerpers*, Amsterdam (Tel. 020 626 7489)

TREFWOORDEN: China, moderne geschiedenis

NUR: 686 (moderne geschiedenis)

ISBN/EAN: 90 79578 01 0 | 978 90 79578 01 6

Inhoud

1. Inleiding: het dubbelzinnige karakter van de Chinese hervormingen, <i>Woei-Lien Chong en Tak-Wing Ngo</i>	I
2. Politieke hervorming: begrensde wederopbouw en vernieuwing, <i>Tak-Wing Ngo</i>	14
3. Economische hervorming: van isolement naar markteconomie, <i>Eduard B. Vermeer</i>	46
4. Sociale ontwikkelingen: de transformatie van het platteland en de steden, <i>Flemming Christiansen</i>	71
5. Rechtshervorming: van rechtsvacuüm naar rechtsstaat? <i>Benjamin van Rooij</i>	97
6. Media en populaire cultuur: nieuwe vormen van cultureel burgerschap? <i>Jeroen de Kloet</i>	120
7. Buitenlandse politiek: van vernedering tot assertiviteit <i>Stefan Landsberger</i>	143
8. Regionale veiligheid: navigeren tussen vrede en conflict <i>Frans-Paul van der Putten</i>	164
Literatuur	190
Suggesties voor achtergrondliteratuur	200
Over de auteurs – dankbetuiging	202
Chinese woordenlijst	205
Index	207

I. Inleiding: het dubbelzinnige karakter van de Chinese hervormingen

Woei-Lien Chong en Tak-Wing Ngo
Universiteit Leiden

China's hervormingen en Open-Deurpolitiek sinds 1978 wekken terecht verbazing en bewondering in de hele wereld. Het land heeft binnen zeer korte tijd zijn politieke en economische isolement opengebroken en een spectaculaire groei gerealiseerd. Op de wereldranglijst van 2007 stond China op de vierde plaats wat betreft totale handelswaarde en op de tweede plaats wat betreft directe buitenlandse investeringen en buitenlandse valuta-reserves. Geen wonder dat de verwachtingen hoog gespannen zijn: de internationale zakenwereld ziet China als een enorme afzetmarkt met ongeken-de kansen. Economisch gezien lijkt het steeds meer een 'normaal' land en men gaat ervan uit dat de groei op deze voet zal voortgaan.

De algemene beeldvorming wordt dus vooral gestuurd door de hoop op lucratieve economische betrekkingen met China, maar daarbij gaat men vaak voorbij aan de vele structurele problemen van het hervormingsproces en de onzekere toekomst ervan.

Zeker, het is een feit dat de Chinese economie al drie decennia lang dramatisch en gestaag groeit. En dat dit te danken is aan de opzienbarende ommekeer die Deng Xiaoping teweegbracht in 1978 is eveneens waar. Maar we moeten bedenken dat de zo succesvolle marktexperimenten in de visie van de Chinese regering alleen bedoeld zijn als een bijstelling van de socialistische planeconomie en niet als een wending naar het kapitalisme. Waar wij vandaag getuige van zijn, is de ingrijpende transformatie van de grootste socialistische economie ter wereld en het eerste project dat sinds anderhalve eeuw daadwerkelijk welvaart en vooruitgang brengt in grote delen van China. Het experiment dat nu gaande is, is uniek in de moderne Chinese geschiedenis en in de hele communistische wereld. Maar het feit dat de Chinese

2. Politieke hervorming: begrensdede wederopbouw en vernieuwing

Tak-Wing Ngo

Universiteit Leiden, Erasmus Universiteit Rotterdam

De Chinese economische hervormingen sinds 1978 hebben China ingrijpend veranderd: in minder dan 30 jaar is de planeconomie vervangen door een kapitalistisch marktsysteem en de sociale veranderingen die daarmee gepaard gaan zijn niet minder indrukwekkend. Hierover is iedereen het eens. Men is het echter niet eens over de vraag hoe de politieke ontwikkelingen in China moeten worden geïnterpreteerd. Sommigen stellen dat het autoritaire politieke systeem zich hardnekkig blijft verzetten tegen verandering, anderen vinden juist dat er substantiële hervormingen zijn doorgevoerd. Er is ook een verhit debat gaande over waar de hervormingen toe zullen leiden. Sommigen beweren dat de snelle ontwikkeling van de markteconomie in China met zekerheid zal leiden tot politieke liberalisering, terwijl anderen stellen dat het autoritaire politieke systeem zich heel goed zal kunnen handhaven, ondanks de toenemende economische vrijheid.

Verschillende toekomstverwachtingen leiden tot verschillende posities tegenover China. Aan de ene kant van het spectrum staan de optimisten, die geloven dat de politieke situatie in China minder autoritair aan het worden is. Ze verwelkomen China als een nieuwe speler op het wereldtoneel en zien graag dat de westerse landen sociale en economische banden met hem aangaan op alle niveaus.

Hun tegenpolen zijn de pessimisten, die betwijfelen of het huidige regime bereid is om zijn greep op de maatschappij te versoepelen. Zij zien de opkomst van China als een potentiële bedreiging voor het Westen en willen dat de westerse landen druk blijven uitoefenen op China om de mensenrechtensituatie te verbeteren.

3. Economische hervorming: van isolement naar markteconomie

Eduard B. Vermeer

Universiteit van Turku, Finland

De economie van China is door de hervormingen van de afgelopen decennia en de verbijsterend snelle groei een belangrijk onderdeel geworden van de wereldeconomie. Terwijl het land tussen 1949 en 1978 nog een antikapitalistische en isolationistische koers voer met een staatsgeleide planeconomie, is het nu de fabriek van de wereld geworden, een economisch vliegwiel en langzamerhand ook een stabiliserende factor op financieel gebied. Sinds de jaren '90 heeft China steeds minder te maken met mondiale handelsbarrières en in combinatie met een liberaler investeringsbeleid, informatisering en andere drempelverlagende factoren heeft dit een onstuitbare globalisering van de Chinese economie in gang gezet. Het handhaaft al een kwart eeuw een voortdurende, bovengemiddelde economische groei, van 8 tot 10 procent per jaar. Met een inkomen per hoofd van 2.000 euro in 2007 hoort China nu bij de middelinkomen landen.

Zijn grootste 'uitvinding' was misschien wel het twee-sporensysteem van 1987-1993, waarbij planeconomie en markteconomie naast elkaar bestonden met verschillende prijzen en distributiesystemen. Volgens iedere economische theorie is het onmogelijk om een dergelijk systeem voor langere tijd te handhaven. Maar in de praktijk bleek het een betrekkelijk soepel overgangsmechanisme, waarmee op den duur ook echte marktprijzen ontstonden, vraaggestuurde productie en zelfstandige ondernemingen. Het deel van de economie dat onder het staatsplan viel werd in omvang bevroren en volgde de trends (en de hogere prijzen) van het snel groeiende marktdeel. Binnen enkele jaren was het gereduceerd tot een marginale rol, met uitzondering van enkele sectoren waar het staatsmonopolie gehandhaafd bleef. Weliswaar resulteerde de overgang naar marktprijzen in een zeer hoge infla-

4. Sociale ontwikkelingen: de transformatie van het platteland en de steden

Flemming Christiansen

Universiteit van Leeds

1978: de grote ommekeer

1978 staat bekend als het jaar waarin Deng Xiaoping het startschot gaf voor de Chinese hervormingen, in het veelgeroemde communiqué van de derde plenaire zitting van het Elfde Centrale Comité van de Chinese Communistische Partij, die in december van dat jaar werd gehouden. In werkelijkheid was dit communiqué geen blauwdruk voor de hervormingen, maar slechts een klein en aarzelend begin van een proces waarvan men op dat moment de uitkomst totaal niet kon voorzien.

Wat 1978 zo bijzonder maakte, was dat een groep van energieke kaders die het vertrouwen hadden gewonnen van Deng Xiaoping, er voor het eerst in slaagde om de leden van het Centrale Comité en de rest van het politieke establishment grondig wakker te schudden. Ze maakten duidelijk dat de socialistische droom van tevreden boeren die een sober, maar gelukkig bestaan leidden in een toestand van sociale gelijkheid en bescheiden welvaart in de volkscommunes, niets meer was dan een naïeve illusie.

In de herfst van 1978 waren provinciale leiders uit Anhui en Sichuan, met de hulp van politici dichterbij het centrum, erin geslaagd om geheime rapporten in omloop te brengen binnen de Partij over grootschalige en steeds terugkerende overstromingen, droogtes, mislukte oogsten, mismanagement, hongersnoden en extreme armoede op het platteland. Ze maakten melding van het jaarlijks groeiende aantal boeren dat vanwege de armoede vluchtte uit de dorpen naar nabijgelegen steden en van het feit dat boerengezinnen steeds vaker, door nood gedwongen, overgingen tot privégebruik van de grond en de brui gaven aan de collectieve landbouw. De rapporten waren

5. Rechtshervorming: van rechtsvacuüm naar rechtsstaat?

Benjamin van Rooij
Universiteit Leiden

Een van de belangrijkste pijlers van het Chinese hervormingsprogramma is de (weder)opbouw van het rechtssysteem, na de totale ontwrichting van de maatschappij tijdens de Culturele Revolutie (1966-1976). Sinds 1978, toen het hervormingsprogramma onder Deng Xiaoping werd gestart, heeft het land een ware juridische transformatie ondergaan. Er is een uitgebreid systeem opgebouwd van wet- en regelgeving, juridische instituties zijn versterkt en er worden steeds meer juristen opgeleid in de nieuw opgerichte of heropende rechtenfaculteiten. Toch reageren veel Chinezen cynisch wanneer men hun vraagt wat de rol is van deze hervormingen in hun leven: 'recht is alleen voor de rijken of mensen met connecties' of 'het is allemaal een corrupte bende, die rechtsinstellingen'. Dit soort reacties laat zien hoe moeilijk het is om het Chinese rechtssysteem weer op te bouwen en geloofwaardig te maken in de ogen van de bevolking.

Dit hoofdstuk behandelt de opbouw en ontwikkeling van de wetgeving en rechtsinstituties in China na 1978, in de context van de sociale en economische problematiek. Het zal ingaan op de geboekte successen, maar ook naar de nog bestaande tekortkomingen en uitdagingen. Het hoofdstuk bestaat uit vier delen. Het eerste deel behandelt in het kort de doelstellingen van de rechtshervorming en de verschillende periodes van rechtsopbouw sinds 1978. Het volgende deel geeft een overzicht van de geboekte successen en resterende problemen. Deel drie gaat dieper in op een aantal concrete knelpunten die de werking van het recht nog steeds belemmeren, aan de hand van specifieke gevallen die zich de laatste paar jaar hebben voorgedaan. In het laatste deel, de conclusie, bespreek ik de pogingen die recentelijk zijn ondernomen om deze knelpunten aan te pakken, zowel op het gebied van

6. Media en populaire cultuur: nieuwe vormen van cultureel burgerschap?

Jeroen de Kloet

Universiteit van Amsterdam

In de aanloop naar de Olympische Spelen in Beijing van 2008 besteedde de westerse pers uitgebreid aandacht aan de Chinese media. Opvallend was dat daarbij vooral de nadruk lag op censuur. Het geschetste beeld was nogal eenzijdig: de staatstelevisie, zo werd gezegd, vertolkt slechts de boodschap van de Partij, makers van kritische weblogs verdwijnen achter de tralies, niemand durft voor zijn mening uit te komen, etc. In werkelijkheid is het beeld veel genuanceerder, zoals ik in dit hoofdstuk wil laten zien.

Het is bekend dat volgens Mao Zedong de media in een socialistische staat, net zoals de kunst en de literatuur, geheel in dienst moesten staan van de politiek. Literatuur en kunst moesten de revolutie dienen, zoals hij uiteenzette in zijn roemruchte toespraak tijdens de Conferentie over Literatuur en Kunst in Yan'an, in 1942. In het westerse journalistieke discours gaat men er nog steeds vanuit dat de media in China louter fungeren als propagandakanaal voor de Chinese Communistische Partij (CCP), in weerwil van alle veranderingen die inmiddels hebben plaatsgevonden.

De Nederlandse architect Rem Koolhaas kan erover meepraten. Hij heeft het gebouw voor de Chinese staatstelevisie (China Central Television, CCTV) ontworpen, de fameuze Möbius-ring die het stadsbeeld van Oost-Beijing sterk bepaalt. Toen hij indertijd de ontwerpopdracht van de Chinese overheid accepteerde, klonk er direct kritiek: hoe durfde hij mee te werken aan zo'n repressief regime? De westerse blik op de Chinese media wordt kennelijk nog altijd bepaald door Mao's standpunt uit 1942. Maar sinds Deng Xiaoping in 1978 het land opende voor de buitenwereld, is de diversiteit van de Chinese media sterk toegenomen.

7. Buitenlandse politiek: van vernedering tot assertiviteit

Stefan Landsberger

Universiteit Leiden, Universiteit van Amsterdam

China blaast een steeds flinkere partij mee in de wereld. Nadat het land na het bloedbad op en rond het Plein van de Hemelse Vrede in de zomer van 1989 nog op het beklagdenbankje zat, is het sindsdien op alle denkbare gebieden weer door de internationale gemeenschap omarmd. China trad toe tot de Wereldhandelsorganisatie (WTO) in 2001, organiseerde de Olympische Spelen in 2008 en zal gastheer zijn van de Wereldtentoonstelling in 2010. De factor China is daardoor nauwelijks meer weg te denken uit de internationale orde. Zowel binnen China zelf, als in de rest van de wereld, wordt er steeds meer met bewondering en anticipatie naar dit proces gekeken. Maar door de relatieve onbekendheid van China steken in het buitenland ook achterdocht en afkeer de kop op. Hierdoor blijft China steeds op negatieve wijze in het nieuws, vanwege het totalitaire karakter van het regime en het schenden van de mensenrechten. Toch lijkt het soms of er aan China zwaardere eisen worden gesteld dan aan andere landen.

Buitenlandse politiek sinds 1978

China lijkt zich met steeds meer zelfvertrouwen te bewegen op het internationale toneel. Een van de belangrijkste wijzigingen in de Chinese opstelling ten opzichte van de buitenwereld is ongetwijfeld dat het land niet langer de rol van slachtoffer aanneemt. Tot ver in de jaren '80 hield Beijing op een meestal verongelijkte toon vol dat de Chinezen het slachtoffer waren van de kwaadwillende plannen van westerse landen, die er alles aan zouden doen om China te dwarsbomen of zelfs het socialisme ten val te brengen. De Chinese reacties op buitenlandse gebeurtenissen waren vaak geprikkeld, snel aan-

8. Regionale veiligheid: navigeren tussen vrede en conflict

Frans-Paul van der Putten
Instituut Clingendael

Internationale veiligheid heeft betrekking op externe factoren die een bedreiging vormen voor het functioneren van een staat. Twee perspectieven zijn hierbij van belang: het nationale (op China gerichte) en het internationale (op de internationale gemeenschap gerichte). Vanuit China gezien gaat het om buitenlandse ontwikkelingen die de Chinese staat zouden kunnen bedreigen. De voornaamste potentiële bedreigingen zijn van militaire, economische of politieke aard. Vanuit de internationale gemeenschap gezien gaat het vooral om de rol van China ten opzichte van de stabiliteit in een bepaalde regio. De meest relevante regio's zijn Oost-Azië, Centraal-Azië, Zuidoost-Azië en Zuid-Azië.

Historische achtergrond²⁰

Vóór 1949

In de 18de eeuw was China naast Rusland en Groot-Brittannië een van de drie grote mogendheden in Azië. Het 18de-eeuwse China onder de Qing dynastie omvatte een groter grondgebied dan de huidige Volksrepubliek China. Het moderne Taiwan, Mongolië en delen van het huidige Rusland en Centraal-Azië, vielen onder de directe heerschappij van Beijing. Bovendien werd het oppergezag van de Chinese keizer in meer of mindere mate erkend door staten in Zuidoost- en Oost-Azië.

---

²⁰ Het overzicht van de achttiende eeuw tot 1989 is in grote lijnen gebaseerd op Osterhammel, 1989.

Literatuur

- Alford, W.P., *To Steal a Book is an Elegant Offense: Intellectual Property Law in Chinese Civilization*; Stanford: Stanford University Press, 1995.
- Allee, M.A., *Law and Local Society in Late Imperial China, Northern Taiwan in the Nineteenth Century*; Stanford: Stanford University Press, 1994.
- Anderson, Benedict, *Imagined Communities*; London: Verso, 1983.
- Ang, Ien, *Living Room Wars: Rethinking Media Audiences for a Postmodern World*; London: Routledge, 1996.
- Appadurai, Arjun, *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*; Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996.
- Barmé, Geremie, *In the Red: On Contemporary Chinese Culture*; New York: Columbia University Press, 1999.
- Barmé, Geremie and Linda Jaivin, *New Ghosts, Old Dreams: Chinese Rebel Voices*; New York: Times Books, 1992.
- Bodde, D., and C. Morris, *Law in Imperial China: Exemplified by 190 Ch'ing Dynasty Cases*; Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1967.
- Bray, David, *Social Space and Governance in Urban China: The Danwei System From Origins to Reform*; Stanford: Stanford University Press, 2005.
- Brodsgaard, Kjeld Erik and Zheng Yongnian (eds), *The Chinese Communist Party in Reform*; London: Routledge, 2006.
- Brooke, James, 'Seoul Blocks U.S. Video Games Stereotypes', *The New York Times*, 8 december 2005.
- Burg, Hugo de, *The Chinese Journalist: Mediating Information in the World's Most Populous Country*; London: Routledge, 2003.
- Carlson, Allen, 'More Than Just Saying No: China's Evolving Approach to Sovereignty and Intervention Since Tiananmen', in: Johnston and Ross (eds), 2006, 217-241.
- Chan, Anita, *China's Workers Under Assault: The Exploitation of Labor in a Globalizing Economy*; Armonk: M.E. Sharpe, 2001.
- Chau, Adam Yuet, *Miraculous Response: Doing Popular Religion in Contemporary China*; Stanford: Stanford University Press, 2006.

Over de auteurs

Dr. Woei-Lien Chong studeerde Sinologie en Wijsbegeerte aan de Universiteit Leiden (UL). Ze is universitair docent Moderne Chinese Filosofie en Intellectuele Geschiedenis aan het Sinologisch Instituut van de UL en vervulde gedurende 17 jaar het hoofdredacteurschap van het wetenschappelijk tijdschrift *China Information: A Journal on Contemporary China Studies* (Sage, Londen). Ze verzorgde de redactie van een aantal Engelstalige wetenschappelijke bundels over het huidige China en heeft diverse studies gepubliceerd over hedendaagse Chinese filosofie, alsmede over het daoïsme.

Prof. dr. Flemming Christiansen studeerde Chinees in Aarhus (Denemarken) en aan de Universiteit Leiden en was van 1989 tot 1995 verbonden aan de Universiteit van Manchester. Sinds 1995 werkt hij aan de Universiteit van Leeds, waar hij in 2006 werd benoemd tot Professor in Chinese Studies. Hij heeft gepubliceerd over de Chinese politiek, plattelandsonwikkeling en overzeese Chinezen. Momenteel richt hij zich op de problematiek van klasse en migratie in China.

Dr. Jeroen de Kloet is universitair docent Mediastudies aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is gepromoveerd op een studie naar Chinese populaire muziek en is zich sindsdien ook gaan bezighouden met film, nieuwe technologie en moderne kunst in China. Zijn huidige onderzoek, gefinancierd door de NWO, gaat over de promotie van de Olympische Spelen in Beijing in 2008 en de rol die de media, bloggers en kunstenaars daarin spelen.

Prof. dr. Stefan Landsberger is buitengewoon hoogleraar Cultuur van het Hedendaagse China aan de Universiteit van Amsterdam en universitair docent Contemporaine Chinese Geschiedenis en Samenleving aan het Sinologisch Instituut van de Universiteit Leiden. Hij houdt zich bezig met de Chinese stedelijke consumentencultuur en de groeiende rol van China in de

internationale orde. Stefan Landsberger beschikt over een van de grootste privécollecties Chinese propaganda posters buiten China.

Prof. dr. Tak-Wing Ngo doceert Politiek van het Huidige China aan het Sinologisch Instituut van de Universiteit Leiden sinds 1995 en is tevens IIAS Professor Aziatische Geschiedenis aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij was hoofdredacteur van de *Hong Kong Daily News* en heeft onderzoek gedaan aan instellingen zoals NIAS (Wassenaar), Waseda University (Tokyo), Tsinghua University (Beijing), en Academia Sinica (Taipei). Hij is de auteur/redacteur van meer dan tien boeken; hoofdredacteur van het wetenschappelijke tijdschrift *China Information* (Sage, Londen); en serieredacteur van de reeks 'Democracy in Asia' van de Nordic Institute of Asian Studies (Copenhagen).

Dr. Frans-Paul van der Putten studeerde Geschiedenis aan de Universiteit Leiden en promoveerde er in 2001 op een proefschrift over politieke instabiliteit en westerse ondernemingen in China in de periode 1903-1941. Hij is thans als Research Fellow verbonden aan Instituut Clingendael, waar hij onderzoek doet naar de relatie tussen China en het Westen op het gebied van internationale veiligheid.

Dr. Benjamin van Rooij studeerde Rechten en Sinologie aan de Universiteit Leiden. Hij promoveerde in 2006 *cum laude* op een proefschrift over grondbeheer en milieuvervuiling in China. Sinds 2006 is hij als universitair docent verbonden aan het Van Vollenhoven Instituut van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en het Sinologisch Instituut van de Faculteit der Letteren, beide aan de Universiteit Leiden.

Prof. dr. Eduard B. Vermeer studeerde Sinologie en Geschiedenis aan de Universiteit Leiden en promoveerde op de waterbeheersing in China. Hij was universitair hoofddocent aan het Sinologisch Instituut van de Universiteit Leiden en is thans verbonden aan de Universiteit van Turku, Finland, als hoogleraar Contemporaine Geschiedenis van China en academisch directeur van de Graduate School of Contemporary Asian Studies. Hij treedt regelmatig op als adviseur bij EU-projecten met China en heeft samengewerkt met Chinese onderzoeksinstituten op het gebied van landbouw, onderwijs, energie, economie, milieu en geschiedenis. Hij heeft twaalf Engelstalige wetenschappelijke boeken over China geschreven en geredigeerd en publiceert regelmatig in internationale tijdschriften.

Dankbetuiging

De Onderzoeksschool CNWS van de Universiteit Leiden zijn wij bijzonder erkentelijk voor de publicatiesubsidie waarmee deze bundel mogelijk is gemaakt. Ook de auteurs, die geen moment hebben gearzeld om hun expertise bij te dragen aan deze bundel en zich enthousiast van hun taak hebben gekweten, willen wij zeer bedanken.

Tevens zijn wij veel dank verschuldigd aan onze redactie-assistent Hung-Wah Lam voor zijn onvermoeibare en deskundige ondersteuning. Onze erkentelijkheid gaat ook uit naar uitgever Freek van der Steen van Parthenon voor zijn aanmoediging en grote persoonlijke betrokkenheid bij dit project.

Leiden, juli 2008
Woei-Lien Chong
Tak-Wing Ngo

Chinese woordenlijst

aiguo zhuyi	爱国主义
Backdormitory Boys	后舍男生
baogan daohu	包干到户
<i>Bianjibu de gushi</i>	编辑部的故事
chengshi jumin	城市居民
Cui Jian	崔健
dakou	打口
Douban 9	豆瓣九点
Falungong	法轮功
fenjia	分家
fenzao chifan	分灶吃饭
getihu	个体户
<i>Heshang</i>	河殇
huise wenhua	灰色文化
hukouzhi	户口制
hukou	户口
Jia Zhangke	贾樟柯
<i>Kewang</i>	渴望
laodong fuwu gongsi	劳动服务公司
laodong jiuye fuwu qiye	劳动就业服务企业
Li Yuchun	李宇春
liang kuai paizi yitao ren ma	两块牌子一套人马
Ma Yinchu	马寅初
Massage Milk	按摩乳
<i>Meinü chufang</i>	美女厨房
<i>Meteor Garden</i>	流行花园
MIDI rockfestival	迷笛音乐节
Modern Sky	摩登天空
Mu Zimei	木子美

nan xun	南巡
nongye hukou	农业户口
qigong	气功
San Mao	三毛
sange daibiao	三个代表
Scream Records	尖叫唱片
shangfang	上访
Shen Lihui	沈黎晖
siheyuan	四合院
Sober	清醒
<i>Still Life</i>	三峡好人
<i>Supergirl</i>	超级女生
taoguang yanghui	韬光养晦
The Fly	苍蝇乐队
<i>The World</i>	世界
Tsai Ming-liang	蔡明亮
Tudou	土豆
Wang Xiaofeng	王小峰
xiagang	下岗
xiahai	下海
xiejiao	邪教
Yan Jun	颜峻
<i>Yi wu suo you</i>	一无所有
yibian yiguo	一边一国
yiguo liangzhi	一国两制
yu shijie jiegui	与世界接轨
Zhang Yimou	张艺谋
zhigong	职工

Index

- Afghanistan 159, 168, 169, 185
agrarisch familiebedrijf 53-55 (zie ook 'huishoudelijk verantwoordelijkheidsysteem' en 'pachtcontracten')
advocaten 102, 111
Afrika 173, 178, 184, 186-187
Anderson, Benedict 138
Anti-afscheidingswet 179
anti-misdadcampagnes 111, 116
Appadurai, Arjun 125
Arbeidswet uit 2007, 64
ASEAN (Association of Southeast-Asian Nations) 156, 170, 183-184
'Asian Values'-debat 141
baogan daohu (zie 'huishoudelijk verantwoordelijkheidssysteem')
'Bende van Vier' 20, 25
bestuursrecht 101, 111-113, 117
bevolkingspolitiek (zie 'één-kind politiek' en 'demografische ontwikkelingen')
buitenlandse handel 66-68
burgerparticipatie 34-37
Centraal-Azië 158, 171, 184-185
Chen Shui-bian 148, 150, 179, 180
Chinese Communistische Partij (CCP) 16, 30-31, 49, 101
Chinese Economische Gemeenschap 156
Chua Beng-huat, 141
civielrecht 98, 99, 101
civil society 37, 140 (zie ook Habermas en 'publieke sfeer')
corruptie 42-43, 109
Cui Jian 122-123, 141
cultureel burgerschap 139-142
Culturele Revolutie 4, 21, 49
dakou muziekcultuur 126
Dalai Lama 160, 175, 176, 185
decentralisering 5, 27 (zie ook 'lokaal protectionisme')
de-ideologisering 38
Democratic Progressive Party (DPP) 148
demografische ontwikkelingen 90 (zie ook 'één-kind politiek')
Deng Xiaoping 19, 20, 25, 52, 124
dissidenten 20, 40, 140 (zie ook 'mensenrechten')
Drie Vertegenwoordigingen (*sange daibiao*) 34
East Turkestan Independence Movement (ETIM) 154 (zie ook 'Xinjiang')
'één-kind politiek' 47, 87, 106 (zie ook 'demografische ontwikkelingen')
'Eén land, twee systemen' 149-150
Eigendomswet uit 2007 32, 39, 115-116
energiesituatie 60-61
Falungong-beweging 21, 23, 37, 94
geslachtsverhouding (*sex ratio*) 89-90
getihu (individuele ondernemers) 82

Gorbatsjov, Michail 5, 119
 Grote Sprong Voorwaarts 4, 21, 49, 72
 Habermas, Jürgen 137, 139 (zie ook 'publieke sfeer' en 'civil society')
Heshang (zie Klaagzang van de Gele Rivier)
 Hongkong 51, 149, 150, 156
 Hu Jia 139, 140
 Hu Jintao 23, 24, 43, 177
 Hu Yaobang 20, 25
 Hua Guofeng 20, 25
huise wenhua ('grijze cultuur') 123-124
 huishoudelijk registratiesysteem (*hukou zhi*) 17, 76, 77
 huishoudelijk verantwoordelijkheids-systeem (*baogan daohu*) 53-55, 74, 87 (zie ook 'pachtcontracten')
hukou zhi (zie 'huishoudelijk registratiesysteem')
 ijzeren rijstkom 63
 India 159, 160, 167, 185
 Iran 159, 187
 Japan 151-152, 156, 165, 166, 180, 181, 188
 Jiang Qing 4, 20, 23, 24, 25, 43
 Jiang Zemin 23, 24, 34, 43
 joint ventures 56-57
 jurisprudentie 108, 114
 Klaagzang van de Gele Rivier (*Heshang*) 121
 Koolhaas, Rem 120
 Korea (Z/N) 154-155, 166, 181, 182
 Kuomintang (KMT) 150, 179
 landbouw 53-56, 72-75
 landonteigening 106-107, 115
 Lin Biao 4, 25
 Liu Shaoqi 4, 19, 21, 25
 lokaal protectionisme 41 (zie ook 'decentralisering')
 Ma Yinchu 86
 Ma Ying-jeou 180
 Macau 150, 156
 Malthus, Thomas 86
 Mao Zedong 3, 4, 5, 19-20, 21, 24, 25, 49, 99, 100, 120, 144
 massacampagnes 18-21
 media-wetgeving 136-137
 mensenrechten 17, 103, 106, 117-118, 140, 175, 178, 186, 187
 migratie 76-80, 91
 milieu 68, 104, 140, 187
 minderheden 62, 69, 89, 140, 146, 158
 Myanmar 160
nan xun (Deng Xiaoping's 'southern tour') 124
 Nationaal Volkscongres 21, 32, 39, 102, 108, 114
 nationalisme 122, 138, 141, 146
nomenklatura-systeem 28
nullum crimen sine lege 110
 Oeigoeren 154 (zie ook Xinjiang)
 Olympische Spelen 15, 93, 133, 139
 onderwijs 85
 Open-Deurpolitiek 51
 pachtcontracten 54 (zie ook 'huishoudelijk verantwoordelijkheidssysteem')
 Pakistan 160, 185, 187
 petitie 107, 113
 planeconomie 49-50
 Plein van de Hemelse Vrede (zie Tian'anmen-plein)
 publieke sfeer (*public sphere*) 137 (zie ook Habermas en 'civil society')
 rechters 114-115
 regionale ongelijkheid 44
 religie 94
 rock muziek 122 (zie ook Cui Jian)
 Rode Gardisten 4, 21
 Rusland 157-158
 Senkaku Eilanden 152

Shanghai Coöperatie Organisatie 158,
 159, 171, 184
 sociale onrust 84, 93-95
 sociale zekerheid 63-66, 80-84, 90,
 91
 Sovjet-Unie 166, 167-169
 Speciale Economische Zones (SEZ's)
 51, 78
 Spratly Eilanden 157
 staatsbedrijven 56-60, 82-84
 strafrecht 101, 110-111, 114, 117
 Taiwan 139, 147-150, 152, 153, 156, 165,
 166, 168, 174, 177, 178, 179-182, 188
Taiwan Relations Act 180
 Tian'anmen-plein (Plein van de He-
 melse Vrede) 4, 20, 21, 37, 135, 143,
 170, 175, 178
 Tibet 139, 167, 175-176
township and village enterprises (TVEs)
 55
 'twee-sporensysteem' 46
 vergrijzing 91
 Vietnam (Z/N) 167, 168, 173
 Vijf principes van vreedzame co-
 existentie 145
 VN-Veiligheidsraad 167, 172, 186, 187,
 189
 VN-vredesmissies 177
 voedselsituatie 55
 Volksbevrijdingsleger (PLA, *People's
 Liberation Army*) 16, 148, 173, 176,
 177-178
 Verenigde Staten/Amerika 144, 153-
 154, 166, 168, 170, 172, 174-175, 181-
 184, 188 (zie ook 'Taiwan')
 wapenproliferatie 187
 Wen Jiabao 23, 157
 wetenschap en technologie 85
 wetshandhaving 105-106, 113-117
 WTO (Wereldhandelsorganisatie) 61,
 67, 129
xiagang (decommissionering) 83
 Xinjiang 158, 184, 185
 Yang Chunlin 140
 Zes-Partijenoverleg 153, 182-183, 189
 Zhang Yingjin 130-132
 Zhao Ziyang 21, 25, 53